

Shani Leseman *Talismagic*, 2022 (detail). Serie van honderd geglazuurde keramische objecten. Met dank aan de kunstenaar. Eigen foto.

When Things Are Beings or When Beings Are Things.

Recensie bij de tentoonstelling *When Things Are Beings: Voorstellen voor de museumcollectie* nog tot 10 apr 2023 te zien in het Stedelijk Museum Amsterdam. Deze recensie is geschreven met het oog op plaatsing in het tijdschrift *Metropolis M* in de rubriek *Opinion* waar vaak verbanden worden gelegd tussen beeldende kunst en actuele onderwerpen. De tentoonstelling *When Things Are Beings* laat de kracht van objecten in verschillende culturen en beeldtalen zien. De objecten verbinden de materiële en immateriële wereld met elkaar. Ze leggen relaties tussen ideeën en voorwerpen, spiritualiteit en materialiteit. Maatschappelijke kwesties worden zo gekoppeld aan tastbare zaken.

In het huis van mijn grootouders, waar kunst een onbekend begrip was stonden wel wat siervoorwerpen uit Indië. Een kris waarvan het heft versierd was met een mannenkop en een uit hout gesneden portret van een jonge vrouw met een Indische hoofdtooi. Het vrouwenportret siert nu mijn boekenkasje en ik kijk er al meer dan vijftig jaar met plezier naar. Mijn grootvader kreeg het portret cadeau van zijn jongere broer, Cor die voor de tweede wereldoorlog als militair in Indië gestationeerd was. De oorlog zelf heeft hij als krijgsgevangene doorgebracht in een concentratiekamp in Indië en als dwangarbeider aan de beruchte Birma spoorlijn in Thailand en Myanmar. Na terugkeer in Nederland mocht hij enkele maanden herstellen en werd toe in het kader van de politionele acties weer terug naar Indië gestuurd. Dit zijn de data die ik via mijn opa meekreeg, met het uitdrukkelijke verzoek er nooit met oom Cor zelf over te spreken. Helaas heb ik dat ook nooit gedaan. Wanneer ik naar de Indische vrouw in mijn boekenkastje kijk moet ik altijd denken aan het mij onbekende leven van oom Cor in Indië en zuidoost Azië. Met de aanduiding *airport art* doe ik het beeldje zeker te kort. Het is een mooi, sierlijk stuk houtsnijwerk, vermoedelijk wel seriematig vervaardigd. Gebeitst in een donkere kleur waar het lichtere hout soms doorheen schemert. Door de verhalen en raadsels die om deze vrouwenkop zweven staat ze voor mij symbool voor een onbekend deel van mijn familiegeschiedenis. Wat de oorspronkelijke Indische betekenis van de vrouwenkop, anders dan een souvenir, is weet ik niet. Maar door haar verblijf van inmiddels 70 à 80 jaar in Nederland heeft ze daarnaast ook een nieuwe

betekenis gekregen. Zo wordt een levenloos voorwerp onderdeel van een levende geschiedenis. *When Things Are Beings*.

Deze tentoonstelling past in een tweejaarlijkse reeks om te komen tot gemeentelijke kunstankopen. De kunstwerken worden hierin gepresenteerd binnen een telkens wisselend kader of thema. Tijdens de tentoonstelling koopt het museum een aantal werken aan voor de collectie. Dit jaar ligt de nadruk op objecten, sculpturen en andere projecten die te maken hebben met *guna-guna*. Een stille mystieke kracht, die met de Indonesische en Zuidoost-Aziatische diaspora mee naar Nederland reisde. *Guna-guna* wordt ook wel omschreven als een bezwering gericht op het beroeren van iemands hart, ook begrippen als betoveren, verwonderen en onverklaarbare vreugde komen naar voren. Aangezien een aantal werken door het museum zullen worden aangekocht zullen ze onmiskenbaar ook de bestaande collectie veranderen. Voorwerpen, ook kunstvoorwerpen krijgen hun betekenis mede afhankelijk van de omgeving waar ze onderdeel vanuit maken.

In mijn gedachten verbindt het thema van de tentoonstelling zich met de complexiteit van het slavernijverleden. Een minister-president die, ongetwijfeld goed bedoeld, zegt dat kleur geen rol speelt. En een onstuimige discussie rond het maken van excuses voor dit verleden. De gekozen datum van 19 december is voor de meeste betrokkenen een nietszeggende datum. Terwijl 1 juli, ketikoti *de ketenen gebroken*, juist een betekenisvol moment is, dan wordt de afschaffing van de slavernij in Nederland herdacht en gevierd. Iets dat in Suriname en inmiddels ook in Nederland veel aandacht krijgt. Juist in 2023 wanneer het 150 jaar geleden is dat de slavernij in Nederland werd afgeschaft. Ketikoti is ook symbool voor hoe Nederland blijvend de geschiedenis in vele delen van de wereld veranderd heeft. De huidige achterstand in de voormalige koloniën is mede door het slavernijverleden ingezet. Voor het maken van excuses bestaan binnen de Afro-Surinaamse en Caribische cultuurbepaalde tradities en gewoonten. De vooroudertraditie is daarbij belangrijk en het gaat hier juist om leed dat de voorouders is aangedaan. In de Surinaamse cultuur zijn bepaalde personen 'sjamanen' die weten hoe dit behoort te gebeuren en hiermee om kunnen gaan. Het maken van excuses voor zoiets groots als het slavernijverleden is een lang traject, niet iets dat je even doet, dat lijkt weinig respectvol. Het gaat om de erkenning van een misdaad en over rechtvaardigheid. Een goede voorbereiding met alle rituelen die daarbij horen is essentieel. Anders worden mensen en hun emoties tot dingen gemaakt. Excuses maken moet op de juiste manier gebeuren, het moet gemeend zijn, een excuus moet iets spiritueels zijn je moet het proeven, beleven, het moet je raken. Wanneer onze minister-president op maandag 19 december in het Nationaal Archief uiteindelijk de excuses namens de Nederlandse overheid uitspreekt lijkt daar rationeel weinig op aan te merken. Hij uit de excuses naast het Nederlands ook in het Sranantongo, Papiaments en Engels. Hij noemt verzetsstrijders als Tula en Anton de Kom. Hij spreekt over een misdaad tegen de menselijkheid en over een misdadig systeem dat doorwerkt in het heden. Vaak onder toezicht van de Nederlandse overheid, en leden van de latere koninklijke familie dacht ik erachteraan. Hier zijn de ratio en een goede tekstschrijver aan het woord. Laat in het herdenkingsjaar 2023 ook het helingsproces met bijbehorende rituelen beginnen. De nu geuite excuses lijken hiervoor een goed uitgangspunt.

Dat is wat de tentoonstellingsmakers van *When Things Are Beings* ook trachten te doen, het tonen van de relatie tussen menselijke handelingen en dingen. Een verbinding tussen het materiële en het niet materiële, ideeën en objecten, maatschappelijke kwesties en tastbare materie. Door de tentoonstellingsruimtes hangt een tientallen meterslange voile die de vierentwintig werken niet alleen met elkaar verbindt maar ook het mystieke of mysterieuze karakter ervan benadrukt. In alle werken toen de makers hoe de materiele en de immateriële wereld met elkaar verbonden zijn.

Chequita Nahar Wasi Sani, 2022 (detail). Installatie met sieraden en objecten. Met dank aan de kunstenaar. Eigen foto.

Chequita Nahar (Paramaribo 1970) met het werk *Wasi Sani*.

Kunstenaar en sieraden ontwerpster Chequita Nahar creëert objecten waarvan de vorm is geïnspireerd door de traditie maar waarin ze nieuwe verhalen en beelden gebruikt. Haar sieraden zijn dragers van magische krachten en verborgen symbolen. Met haar werk biedt ze inzicht in Surinaams erfgoed, tradities en gebruiken. Haar sieraden zijn culturele symbolen en bronnen van magische kracht. Ze vertellen verhalen of hebben magische eigenschappen. Culturele bronnen van Nahars werk zijn de Marron-, Creoolse, Chinese, moslim- en hindoe-culturen van Suriname. De in deze cultuur belangrijke kralen plaatst zij in een nieuwe context en betekenis. Voor deze tentoonstelling creëerde Nahar een installatie die gebaseerd is op het *Wasi* zuiveringsritueel dat de beoefenaar instaat stelt om iets dat niet langer nuttig is los te laten.

Shani Leseman (Curaçao 1996) met het werk *Talismagic*.

Leseman verkent de rol van magie in het dagelijks leven. Haar interesse hierin komt voort uit de Antilliaanse cultuur, waarin magie en spiritualiteit een rol spelen. In haar werk van schilderijen tekeningen en keramische sculpturen verkent ze de rol van magie en een bovennatuurlijke aanwezigheid. Haar streven is haar kunst te vermengen met de Antilliaanse religie van *brua*, vergelijkbaar met voodoo of winti. Door meditatie tracht Leseman haar geest open te stellen voor beelden en ideeën die met haar in contact proberen te komen. In haar werk *Talismagic*, een serie van honderd keramische objecten, van figuren die in religieuze ceremonies gebruikt worden als uitingen van dankbaarheid bescherming of preventie.

Iris Kensmil (Amsterdam, 1970) met het werk *In Mijn Vaders Huis*.

Iris Kensmil werkt vanuit een zwart-feministisch perspectief op de geschiedenis en met gevoeligheid hoe de complexiteit van het leven wordt gearhiveerd in de kunst. De deur van haar vaders huis staat open, dat nodigt uit om binnen te kijken. Daar plaatste kunstenaar Iris Kensmil tal van schilderijen, prints en voorwerpen die verwijzen naar haar Surinaamse roots, waarin diverse geloven en winti-rituelen onderdeel waren van de familietraditie. Samen vormen de levenloze voorwerpen een bezielde verhaal. Winti en andere rituelen kunnen in deze context bronnen vormen van gezamenlijkheid.

Rond 1900 was de leer van de theosofie een inspiratiebron voor veel Europese kunstenaars, architecten en kunstnijveraars. Kunsthistorici hebben vaak moeite met het plaatsen van deze op een mystiek leer gebaseerde ideeën en de invloed daarvan binnen de beeldende kunst. De theosofie ging uit van het bestaan van een diepere geestelijke werkelijkheid die tot stand kon worden gebracht door intuïtie, meditatie, openbaring of andere toestand die het normale bewustzijn overstijgt. In de tentoonstelling *When Things Are Beings* gaat het ook over de mystieke kracht die voorwerpen kunnen bezitten of die aan voorwerpen kunnen worden toegekend. Evenals bij de theosofie komen deze ideeën uit andere culturen dan de Europese. Vaak culturen waarmee Nederland een koloniaal verleden deelt. In de soms verwarrende discussie over het slavernijverleden wordt opvallend vaak benoemd dat het maken van excuses zou moeten gebeuren volgens de rituelen van de betreffende cultuur. Dat dit in eerste instantie over het hoofd is gezien is misschien tekenend voor onze verlichte Europese cultuur. Waarin alleen nog ruimte lijkt voor zaken die via het verstand begrepen kunnen worden. *Cogito ergo sum*, ik denk, dus ik ben. In veel culturen echter is het verstand slechts een van de vele manieren om de wereld waar te nemen. We kijken ook met ons hart, gevoel, lichaam en intuïtie naar de wereld om ons heen. Daarin zit zeker veel wijsheid die ons een breder begrip van de wereld kan schenken dan alleen via het verstand mogelijk is. Dus laten we excuses maken omgeven met zoveel mogelijk verschillende rituelen die inhoud kunnen geven aan het *betekenisvolle moment* van onze minister-president. Wanneer we hiervoor nieuwe inspiratie zoeken kan de tentoonstelling *When Things Are Beings* ons vele wegen tonen. De tentoonstelling behandelt alle culturele tradities respectvol en roept bij mij ook een ander kunstbesef op. Waar de theosofie ruim honderd jaar geleden mede aan de basis van de abstracte kunst stond. Lijkt het nu de tijd voor het vertellen van familiegeschiedenissen waarin zich de grote geschiedenis weerspiegelt. Of dit ook leidt tot nieuwe kunstvormen is een verhaal dat we misschien pas over vijftigjaar kunnen vertellen. Ongrijpbaarheid is een thema van de tentoonstelling en van de gepresenteerde werken. Het gaat niet alleen om de fysieke vormen maar ook over de aura's van de objecten. We weten dat het er is zonder dat we het kunnen zien of aanraken, of misschien juist toch wel. Verbeeld ik het me of kijkt oom Cors beeldje nu met een milde glimlach neer op mijn schrijftafeltje.

Iris Kensmil *In Mijn Vaders Huis*, 2022 (detail). Installatie met een huisje, schilderijen, tekening, boeken en diverse objecten. Met dank aan de kunstenaar. Eigen foto.